

**Par skaitli “1” mazāka indeksa piemērošana pensijas kapitāla aktualizācijā
atbilst Satversmei**

2016. gada 21. aprīlī Satversmes tiesa ir pieņēmusi spriedumu lietā Nr. 2015-21-01 “Par valsts pensijām” 12. panta pirmās daļas, ciktāl tā paredz pensijas kapitāla aktualizācijai izmantot indeksu, kas mazāks par “1”, un pārejas noteikumu 65.2. apakšpunkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 105. un 109. pantam”.

*Pensijas kapitāla indeksa piesaiste valsts ekonomikas svārstībām
nerada cilvēktiesību pārkāpumu*

Apstrīdētais regulējums

Likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmā daļa noteic, ka vecuma pensiju aprēķina pēc šādas formulas: $P = K / G$

P – gada pensija, kuras divpadsmitā daļa ir mēneša pensija;
K – apdrošinātās personas pensijas kapitāls, kas reģistrēts šīs personas personīgajā kontā un aktualizēts, ņemot vērā ikgadējos apdrošināšanas iemaksu algas indeksus. Ikgadējā apdrošināšanas iemaksu algas indeksa noteikšanā piemēro apdrošināšanas iemaksu algu summas reālā pieauguma robežu, kas nepārsniedz 15 procentus. Pensijas kapitāla aktualizēšanas un apdrošināšanas iemaksu algas indeksu aprēķināšanas kārtību nosaka Ministru kabinets. Pensijas kapitāls, kuram piemēroti apdrošināšanas iemaksu algas indeksi, ņemot vērā apdrošinātās personas izvēli, pieprasot vecuma pensiju, papildināms ar:
1) fondētās pensijas kapitālu, kas uzkrāts atbilstoši Valsts fondēto pensiju likumam;
2) (izslēgts ar 20.10.2005. likumu);
G – laika posms (gados), par kuru no pensijas piešķiršanas gada tiek plānota vecuma pensijas izmaksa.

Savukārt likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 65.2. apakšpunkts noteic, ka konkrētos gados pārskatāmās pensijas un to pārskatīšanas nosacījumi tiek noteikti ikgadējā valsts budžeta likumā un vidēja termiņa budžeta ietvara likumā, ievērojot valsts budžeta iespējas.

Augstāka juridiskā spēka norma

Satversmes 91. pants: “Visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas.”

Satversmes 105. pants: “Ikvienam ir tiesības uz īpašumu. Īpašumu nedrīkst izmantot pretēji sabiedrības interesēm. Īpašuma tiesības var ierobežot vienīgi saskaņā ar likumu. Īpašuma piespiedu atsavināšana sabiedrības vajadzībām pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos uz atsevišķa likuma pamata pret taisnīgu atlīdzību.”

Satversmes 109. pants: “Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Saeimas deputātu pieteikuma. Pieteikuma iesniedzēju ieskatā apstrīdētās normas pieļaujot pensijas kapitāla aktualizācijā piemērot apdrošināšanas iemaksu algas indeksu, kas ir mazāks par “1” un paredzot, ka šādas pensijas pārskata atkarībā no valsts budžeta iespējām. Pensijas kapitāla aktualizācijā piemērojot apdrošināšanas iemaksu algas indeksu, kas ir mazāks par “1”, pensijas apmērs samazinoties, tādējādi personām, kurām pensija piešķirta vai pārrēķināta laikā pēc 2010. gada 1. janvāra, pensija esot būtiski mazāka, salīdzinot ar personām, kam ir līdzīgs darba stāžs un sociālās iemaksas, bet kas ir pensionējušās pirms 2010. gada. Deputāti pauda uzskatu, ka apstrīdētās normas neatbilstot sociāli atbildīgas valsts principam, jo neesot vērstas uz sociālo atšķirību izlīdzināšanu.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par spēkā esošās pensijas aprēķināšanas shēmas atbilstību Satversmei

Lai izvērtētu, vai valstij ir pienākums noteikt atlīdzinājumu par sekām, kas radušās, piemērojot Indeksu, kas mazāki par skaitli “1”, visupirms bija nepieciešams noskaidrot, vai Satversme paredz personas tiesības uz pensijas kapitāla aktualizāciju, piemērojot Indeksu, un vai ir pieļaujams tas, ka šādā procesā pensijas kapitāls samazinās. Šie jautājumi tika skatīti, vērtējot likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmās daļas atbilstību Satversmei. [8]

Satversmes tiesa norādīja, ka šis apstrīdētais regulējums nenosaka konkrētu ikgadējo Indeksu, bet pieļauj atšķirīgu ikgadējo Indeksu piemērošanu, ciktāl tie tiek aprēķināti Ministru kabineta noteiktajā kārtībā un nenonāk pretrunā ar citām likuma “Par valsts pensijām” normām. Tādējādi

apstrīdētais regulējums nevis “paredz”, bet gan “pieļauj” pensijas kapitāla aktualizācijai izmantot Indeksu, kas ir mazāks par skaitli “1”. [9.1.]

Par apstrīdētā regulējuma spēku laikā

Kopš 2016. gada 1. janvāra likuma “Par valsts pensijām” 12. panta ceturtā daļa izslēdz iespēju piemērot Indeksus, kas mazāki par skaitli “1”. Tādējādi likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmā daļa tādu Indeksu piemērošanu, kuri varētu būt arī mazāki par skaitli “1”, ir pieļāvusi vienīgi līdz 2015. gada 31. decembrim. Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēja likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmās daļas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā ir pieļāvusi pensijas kapitāla aktualizācijai izmantot par skaitli “1” mazāku Indeksu laika posmā no 2010. gada 1. janvāra līdz 2015. gada 31. decembrim. [9.2.]

Par Satversmes 105. panta saturu, vērtējot regulējumu sociālo tiesību jomā

Pieaicinātā persona Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes lektore A. Kovaļevska lietā puda viedokli, ka valsts pensiju un pabalstu kontekstā tiesības uz īpašumu tiek ierobežotas tikai gadījumos, ja:

- 1) personai tiek pilnībā izbeigta jau piešķirtas valsts pensijas vai pabalsta izmaksa;
- 2) personai uz noteiktu vai nenoteiktu laiku tiek pārtraukta piešķirtās pensijas vai pabalsta izmaksa vai samazināts jau piešķirtās valsts pensijas vai pabalsta apmērs;
- 3) tiek grozītas tiesību normas un tā rezultātā samazinās valsts pensijas vai pabalsta apmērs, kas personai vēl nebija noteikts, bet uz ko personai bija pamats paļauties.

Satversmes tiesa norādīja, ka Satversmes 105. pants pats par sevi nerada valstij pienākumu nodrošināt kādu konkrētu valsts pensiju vai pabalstu, kā arī nenosaka pensiju un pabalstu apmēru. Satversmes 105. pants aizsargā personas tiesības uz īpašumu, nevis regulē sociālo tiesību jautājumus. Tādējādi nav konstatējams Satversmes 105. pantā noteikto pamattiesību ierobežojums. Satversmes tiesa konstatēja, ka likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 105. pantam. [11.3.]

Par valsts pienākumiem sociālo tiesību nodrošināšanā

Satversmes tiesa jau iepriekš ir norādījusi, ka Satversmes 109. pantā nav konkretizēti pensiju sistēmas noteikumi. Līdz ar to pensiju sistēmas uzbūves un darbības principi ir likumdošanas ceļā izlemjams jautājums, proti, likumdevējs ir tiesīgs sociālo tiesību saturu konkretizēt likumos. Satversmes 109. pants neuzliek likumdevējam par pienākumu organizēt pensiju sistēmu kādā

noteiktā veidā, tostarp arī paredzot, ka pensiju kapitāla aktualizācijai izmantojamie Indeksi nedrīkst būt mazāki par skaitli "1". [12.2.]

Satversmes tiesa atzina, ka likums "Par valsts pensijām" kopā ar tam pakārtotajiem tiesību aktiem veido valsts sociālās apdrošināšanas sistēmu, kuras ietvaros ikviens persona var saņemt veiktajām iemaksām atbilstošu vecuma pensiju. Savukārt likuma "Par valsts pensijām" 12. panta pirmajā daļā noteiktā pensiju kapitāla indeksācijas kārtība neierobežo personai pieeju valsts izveidotajai sociālās apdrošināšanas sistēmai. Tādējādi likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās tiesības. [12.2.]

Satversmes tiesa norādīja, ka šobrīd spēkā esošais pensiju aprēķina regulējums nodrošina, ka ikvienai personai ir garantētas tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā, kas tiek nodrošināts atbilstoši likuma "Par valsts pensijām" 12. panta otrajai daļai un Ministru kabineta 2011. gada 5. decembra noteikumiem Nr. 924 "Noteikumi par vecuma pensijas minimālo apmēru". Tādējādi ikvienai personai ir nodrošināta iespēja īstenot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā. [12.2.]

Ņemot vērā iepriekš minēto, Satversmes tiesa secināja, ka likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju īstenot sociālās pamattiesības vismaz minimālā apmērā.

Par apstrīdētā regulējuma atbilstību vienlīdzības principam

Satversmes tiesa uzskatīja, ka veiktās iemaksas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā ir pazīme, kas vieno visus valsts pensiju sistēmas dalībniekus un dod viņiem tiesības paļauties uz to, ka viņi saņems pensiju normatīvajos aktos paredzētajā kārtībā. Kaut arī darba stāžs un sociālās apdrošināšanas iemaksu apmērs varētu būt līdzīgs, tomēr tas tiek aprēķināts katrai personai individuāli. Līdz ar to katrs valsts pensiju sistēmas dalībnieks esot savā ziņā unikāls. [14.2.]

Tas vien, ka pēc atsevišķiem kritērijiem salīdzināmas personu grupas ir veikušas iemaksas valsts sociālās apdrošināšanas sistēmā, pats par sevi nenozīmē, ka visas šīs personas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Šīm personu grupām var piemist arī būtiskas atšķirīgas pazīmes, kas liedz šīs grupas salīdzināt. Tādēļ vienlīdzības princips ne visos gadījumos prasa, lai valsts nodrošina visām personām vienādu pensijas aprēķināšanas kārtību. [14.2.]

Satversmes tiesa norādīja, ka likuma "Par valsts pensijām" 12. panta pirmā daļa kopš 1996. gada ir vairākkārt grozīta. Tomēr šajā normā ietvertā vecuma pensijas aprēķina formula un Indeksa aprēķina tiesiskais regulējums pēc būtības nemainījās līdz pat 2015. gada 18. jūnijam, kad likumdevējs grozīja likumu "Par valsts pensijām", nosakot minimālo un maksimālo Indeksa

apmēru. Tādējādi apstrīdētais regulējums paredz vienādus pensijas kapitāla aktualizācijas noteikumus visām personām neatkarīgi no pensionēšanās brīža. Tas neparedz atšķirīgu attieksmi pret kādu personu grupu. Satversmes tiesa secināja, ka likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmā daļa atbilst Satversmes 109. pantam un 91. panta pirmajam teikumam.

Par normas skaidrību

Pieteikuma iesniedzēji pauda viedokli, ka likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 65.2. apakšpunkts precīzi nenosaka termiņu, kādā pārrēķināmas pensijas, kas aprēķinātas, ņemot vērā par skaitli “1” mazākus Indeksus. Šī norma esot pārāk nekonkrēti formulēta, lai varētu tikt uzskatīta par likumu materiālā nozīmē. [15.]

Satversmes tiesa norādīja, ka pensiju, kuru indeksēšanai ticis piemērots indekss, kas mazāks par skaitli “1”, pārrēķināšanas kārtība ir regulēta arī citos normatīvajos aktos. Tas vien, ka jebkāds jautājums ir noregulēts vairākos normatīvajos aktos un apstrīdētā norma ir piemērojama kopsakarā ar citām normām, nedod pamatu uzskatīt, ka apstrīdētās normas saturs būtu pārāk neskaidrs. [15.]

Satversmes tiesa atzina likuma “Par valsts pensijām” 12. panta pirmo daļu un pārejas noteikumu 65.2. apakšpunktu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. panta pirmajam teikumam, 105. un 109. pantam.

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāsies spēkā tā publicēšanas dienā oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis”. Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā: http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2015/09/2015-21-01_Spriedums.pdf

---

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājas lapā www.satv.tiesa.gov.lv.